

I

JEIGU DIDIS TALENTAS gali gimti varge, manasis, matyt, bus užgimęs neramioje vaikystėje.

Buvau aštuonerių. Mano visatos spalvos buvo žalia ir pilka: ošiantys miškai ir senoviniai pilkapiai, nugairinti vėjo, jūros bangų išplakto ir šuorais skriejančio Bretanės laukais; garsai – tai žvangantys avių varpeliai, genant bandas į ganyklą, ir vištų kudakavimas vištidėse greta šiaudais dengtos trobelės, kurioje gyvenau, su vynuogienojais apaugusia pavėsine. Kaimiškas pasaulis, paženklintas saulėtekiais ir saulėlydžiais, kur darbas nuo aušros ligi sutemų, kur į drėgną pajuodusią marlę įvyniotas šviežias ožkų pieno sūris; duonos su traškančia plutele, ką tik ištrauktos iš duonkepės, šiluma ir dilgėlių nutvilkytos plikos blauzdos.

Kol vieną dieną sugrįžo motina.

– Sara! Sara, kur tu?

Per daržą atsklido jos niurzgus balsas. Sėdėjau ant seno figmedžio šakos, tarp senų voverių lizdų. Mano šuo Pitu driūksojo prie kamieno, lekuodamas vasaros karštyje, tačiau mane pašaukusi moteris jo tarsi nematė, nors visi, kas mane pažinojo, pagal šunį būtų atspėję, kur aš, mat jis buvo mano ištikimas šešėlis.

Pažvelgiau į kiemą ir pamačiau ją kaip tolimą figūrą paveiksle, prie kaktos pridėjusią ranką su balta pirštinaite; išgirdau nekantrią gaidelę balse, kai ji dar kartą mane pašaukė:

– Sara, kur slapstaisi? Negaliu tuščiai gaišti visos dienos. Tučtuojau ateik.

Žinojau, kas ji, nors, praėjus tiek daug laiko, galėjau ir nežinoti. Kai pirmą kartą pamačiau prie namo privažiuojant jos karietą, mane užplūdo pyktis, tada kiek įkabindama išlėkiau pro užpakalinius vartelius prie šito medžio, savo slėptuvės. Paskutinįsyk ji mane aplankė prieš trejus metus. Kaip ir dabar, atvyko neįspėjusi, su šokoladiniais saldainiais ir niekučiais – nedidukė putli nepažįstama moteris vaikiškomis žydomis akimis, kurios įmantrūs sijonai turėjo daugybę raukinių, o skrybėlė, padabinta šilkinėmis gėlėmis, atrodė plati kaip padėklas. Ji pabūdavo taip trumpai, kad tik pauostydavo orą, duodavo nurodymus ir vėl dingdavo iš kur atkeliavusi. Ir išvydus ją vėl, po šitiek laiko, manyje sukilo ne vien pyktis; nenorėjau tos moters matyti, nors jos pasirodymas ir teikė paguodos, kad ji manęs neužmiršo.

Vizgindamas uodegą pakilo Pitu. Sukluso išgirdęs, kad mano vardą šaukia įtūžusi moteris. Baimindamasi, kad šuo gali mane išduoti, liepiau jam tupėti. Jis nelaimingas atsitūpė ir vėl pažvelgė į namą.

Iš virtuvės šalia namo išnirio senelė Hiuber, buvusi mano žindytė, šluostydama į prijuostę tešla apkibusias rankas. Mačiau, kaip mama pasipiktinusi į ją atsisuko, o žindytė parodė tiesiai į medį ir subaubė šiurkščia bretonų kalba:

– Pieno Gėlele! Ateik ir pasisveikink su mama.

Įpykusi nusliuogiau nuo šakos; už šakutės užsikabino suknelės kraštas. Audinys plyšo. Žinodama, jog vėliau senelė sulopys drabužį ir kaip paprastai pabars mane, kartodama savo seną litaniją, kad suknelės neauga kaip lapai ant medžių, į kuriuos karstausi, nelaiminga nudūlinau į kiemą su Pitu iš paskos.

Kai priėjau, mama atidžiai mane nužvelgė.

Žindytė stovėjo susiraukusi. Ji nebuvo pikta, mylėjo mane kaip mokėjo, kai turėdavo laiko, tačiau būtent jo beviltiškai pritrūkdavo, nes, vyrui atgulus po velėna, visos ožkos, vištos ir daržai liko jai vienai. Tačiau dar šį rytą ji man padavė įsipinti mėlyną kaspiną.

„Mėlyna taip gražu prie tavo balto veido ir raudonų garbanų“, – pasakė ir nusišypsojo viena tų retų savo šypsenų, kai matyti tarpdančiai. Dabar, per vėlai susizgribusi, puoliau jo ieškoti ir radau tebesant išsipešiojusioje kasoje. Dar gerai, kad nepalikau kaspino ant medžio kartu su klumpėm.

Pasitikusi motinos žvilgsnį, pasijutau tokia pat nešvari kaip ir mano pėdos. O ji pati atrodė... be dulkelės. Nesutepta. Lyg Mergelės Marijos skulptūra miesto bažnyčioje; tokia pat veido oda it marmuras. Būčiau nenustebusi, jeigu jai ant skruosto būtų pasirodžiusi skaidri ašara kaip sustingusių sakių lašelis.

– Nagi, – prabilo senelė, – ką reikia pasakyti panelei Bernar?

Suburbėjau:

– Gera diena, panele.

Motina nusišypsojo. Bet ar tikrai? Buvo sunku suprasti. Jos rožinės lūpos visai kaip žiedo pumpuras, primenantis neišsiskleidusią rožę, sutrūkčiojo, bet neprasivėrė. Spėjau, kad jos dantys tokie pat tobuli kaip ir ji visa, kitokie nei senelės, kuri amžinai skūsdavosi išgedusiais krūminiais; netgi kandant duonos riekę jai skaudėdavo.

– Ji manęs neatpažįsta, – lygi motinos kakta susiraukšlėjo. – Ir tokia liesa. Gal sirgo?

Žindyvė krenkštelėjo.

– Per visą gyvenimą nėra sirgusi nė dienos. Juk man ją davėte žindyti, panele Bernar. Ne tas žodis, kaip žindo. Kaip išbadėjęs paršelis. Padariau, kaip prašėte. Nei daugiau, nei mažiau. Ji liesa, tas tiesa, bet suvalgo daugiau už mulą.

– Ir, kaip matau, taip pat dažnai prausiasi, – pridūrė motina.

Senelė gūžtelėjo pečiais.

– Vaikai išsipurvina. Kam švaistyti vandenį? Ji maudosi kartą per savaitę.

– Aišku, – motina žiūrėjo į mane tarsi nežinodama, ką toliau daryti. – Ar moka nors kiek prancūziškai?

– Kai nori. Žinia, mums nedažnai pasitaiko pakalbėti prancūziškai. Karvėms nesvarbu, kokia kalba jas melži, prancūzų ar

bretonų. – Senelė man vyptelėjo ir tarė: – Pasakyk ką nors prancūziškai savo motinai.

Nieko nenorėjau jai sakyti, nei prancūziškai, nei kaip nors kitaip. Kodėl turėčiau tenkinti tos moters įgeidžius, kai po mažiau nei pusvalandžio ji trauks namo ar iš kur ten atvykusi. Tačiau žindyvė rūsčiai į mane dėbtelėjo, tad nejučiom sumurmėjau:

– *Pitou est ma chien.**

– Matai? – senelė išisprendė į savo plačius klubus. – Ji nekvaila. Tik užsispyrusi. Tokioms mergaitėms reikia tvirtos rankos.

Jai jau šlepsenant į namą, motina tarė:

– Reikia sakyti *mon chien.*** – Ji atsiduso. – Dabar gal ir nelabai tinkamas laikas. Šiomis dienomis aš tokia užsiėmusi... Galėčiau pasiūlyti daugiau, jei dar metus ją palaikytum...

Senelė sustojo ir nuožmiai pažvelgė atgal su tokiu ryžtu, koks man buvo labai gerai pažįstamas.

– Man tai tinkamas laikas. Senstu. Turiu parduoti šitą namą ir kraustyti į miestą pas sūnų. Pasiimi ją šiandien, kaip sutarėm. Jos krepšys jau sukrautas.

Stovėjau sustingusi, ranką uždėjusi ant gauruotų Pitu ausų, klausydamasi, ką kalba senelė, ir negalėdama patikėti savo ausimis. Po šitiek laiko mama sugrįžo manęs išsivežti? Nesusilaikiusi išrėkiau:

– Negaliu važiuoti! O kaip mano Pitu?

Šuo suinkštė. Motina atgręžė į mane mėlynas akis. Jose atsirado šaltumo.

– Tavo Pitu? Ar manai, kad vešiuosi į Paryžių ir tave, ir tavo šunpalaikį?

Į Paryžių? Man ėmė daužytis širdis.

– Bet... bet aš negaliu jo palikti, – tariau, nors motina jau buvo nusigręžusi į senelę. Kąžką tyliai jai sakė, o žindyvės veidas skausmingai susiraukė. Ji papurtė galvą.

* Pitu yra mano šunė. (Netais. pranc. k. Čia ir toliau vert. past.)

** Mano šuo (pranc.).

– Ne, – išgirdau ją tariant. – Tai neįmanoma. Sūnaus namuose jai nėra vietos. Jo žmona laukiasi, turėsiu kuo rūpintis. Arba pasiimk ją šiandien, arba išsiųsiu į našlaičių prieglaudą. Daugiau aš už ją nebeatsakau.

Man akis nudegino staiga pritvinkusios ašaros. Kai gerkle aukštytyn ėmė kilti rauda, senelė motinai per petį pažvelgė į mane ir ramiai pasakė:

– Pieno Gėlele, nuo šiol gyvensi su savo *maman**. Surasiu Pitu namus, dėl jo nesijaudink. O dabar eik, nusiprausk ir pasiimk savo krepšį. Panelė Bernar tavęs laukia, iki Paryžiaus tolimes kelias.

Negalėjau pajudėti iš vietos. Čia buvo mano namai, šis namelis su siaurais aprūkusiais kambariais, kuriuose amžinai tvyro sriubos ir česnako kvapai, su mano senele ir Pitu. Nenorėjau važiuoti į Paryžių ir gyventi su šita išsipusčiusia svetima moterimi. Aš jos visai nepažinojau.

– Ne, – garsiai atšoviau, o kai senelės veidas apsiniaukė, pridūriau: – Aš *nevažiuosiu*.

Ji dūrė į mane pirštu.

– Gal paimti rykštę?

Plonytė gudobelės šakelė, nuo kurios ant blauzdų iškildavo rumbai, buvo vienas iš nedaugelio dalykų, kurių bijojau. Senelė ją pasinaudojo tik kartą, kai užmiršau sutaisyti tvorą, ir mudu su Pitu ištrypėm kalendras. Paskui savaitę negalėjau atsisėsti.

– Eik! – užriko ji. – Nusiprausk ir pasiimk daiktus.

Motina atsitraukė, man neriant pro ją su Pitu į namą. Savo kambarėlyje su lova ir pakrypusia komoda radau drobinį maišą, prikimštą tų kelių mano rūbelių, kuriuos turėjau, ir seniai užmirštą skudurinę lėlę. Ant lovos senelė buvo paklojusi vienintelę išėiginę suknutę, ją vilkėdavau tik sekmadieniais eidama į mišias mieste. Žvelgdama į suknelę apmiriaiu. Aš niekur nevažiuosiu. Negaliu palikti Pitu. Pabėgsiu, pasiimsiu maišą ir šunį...

* Mama, mamytė (pranc.).

Žindyvei šaižiai sušvilpus kieme, Pitu galvotrūkčiais išskuodė į lauką. Sušukau ir puoliau paskui jį, bet tarpdury kelią pastojo motina.

– Gali nesiprausti, – tarė ji. – Nebegaliu nė minutės ilgiau čia tverti.

– *Maman*, labai prašau, – stengiausi nepasiduoti kylančiais panikais. – Pitu. Negaliu jo čia palikti, jeigu senelė parduos namą ir...

Ji pakėlė ranką, kad nutilčiau.

– Darysi, kaip liepiama.

Kai įsiropščiau į karietą, Pitu ėmė loti. Atitraukiau užolaidą ant karietos durelių; žiūrint į namą, apėmė juodas sielvartas. Žindyvė stovėjo ant slenksčio ir prilaikė mano šunį už pakarpos. Jis mėgino ištrūkti ir bėgti iš paskos; karieta trūktelėjo iš vietos, ausyse šaižiai sušvilpė vežiko botagas virš arklių kinkinio, o man iš akių pasipylė ašaros.

Karietai dardant negrįstu keliu, netrukus trobelė liko mums už nugaros. Motina sėdėjo priešais mane ir tylėjo. Taip ilgai neištarė nė žodžio, kad man, kankinamai jos gaižaus žvilgsnio ir nesulaukiančiai, kol ji prabils, nudžiūvo ašaros ant skruostų.

Galop ji tarė:

– Aš įpratusi, kad vaikai yra po padu. Esu labai užsiėmusi moteris, paikystėms neturiu nei laiko, nei kantrybės. Visada privalai laikytis mano tvarkos. Ar supratai? Visada. Jeigu neklausysi, rasiu, kur kitur tave išvežti.

– Supratau, *maman*, – sušnabždėjau. Gerklę man užspaudė gniužulas. Buvau tokia išsigandusi, kad negalėjau ginčytis. Buvo paminėta našlaičių prieglauda; nė kiek neabejojau, kad ji tikrai galėtų mane ten išsiųsti.

– Ir prie žmonių niekada nevadink manęs *maman*, – pridūrė ji, pedantiškai persibraukdama suknelę pirštinių rankomis. – Draugai mane vadina Žiuli. Gali kreiptis į mane vardu arba, jei nori, panele Žiuli.

– Supratau, panele Žiuli.

Ji abejingai šyptelėjo ir vėl visą mane nužvelgė. Viskas man buvo per ankšta: vienintelė pora išėiginių batukų, taip pat pelerina ir skrybėlaitė, kurias ji buvo atvežusi, kai lankėsi paskutinį kartą. Batukai spaudė pirštus. Pakrutinau juos gailėdamasi, kad negaliu nusiauti, ir pasvarsčiau, ar man pavyktų iššokti iš kariatos ir parlėkti į trobelę. Bet įsivaizduodama pasibaisėjusį motinos veidą suvokiau, kad ji mane susigražins ir tik dar labiau širs.

– Baik muistytis. – Ji išsitraukė iš rankinės vėduoklę ir pasivėdavo. – Rimtai. Negi ta kaimietė nieko tavęs neišmokino? Elgiesi kaip laukinė. – Patylėjusi paklausė: – Tikriausiai dar nemoki nei skaityti, nei rašyti?

– Ne, panele Žiuli. – Jaučiausi tokia nelaiminga. Ji ne tik išplėšė mane iš namų ir privertė palikti šunį, bet dargi manęs nemėgo. Ir nenorėjo, kad su ja gyvenčiau. Aš taip pat to nenorėjau.

Žiuli atsiduso.

– Regis, tuomet reikės ir tuo užsiimti. – Ji nususuko į langą. – Beraštė, – lyg pati sau pasiskundė. – Nė vieno subtilaus bruožo veide, kad patrauktų dėmesį. Tikrai niekas nepatikės, kad ji mano.

Iš balso galėjai spręsti, kad ji patenkinta tokiu įvertinimu.

Per tris dienas atvažiavome į Paryžių. Smuklėse, kuriose apsistodavom, kiekvieną vakarą, jai nematant, verkdavau įsikniaubusi į rankovę. Kol pasiekėme miestą, buvau išverkusi visas ašaras ir įsitikinusi, kad laimės daugiau neberegėsiu.

Paryžius pribloškė didžiuliu triukšmingumu, gausybe dardančių kariatų ir šūkalojančių žmonių, bet man jis atrodė bespalvis: vien tik dūmais apsitraukęs dangus ir akmenimis grįstos gatvės. Miestas atsidavė įmirkusiais skalbiniais ir gyvulių mėšlu – kaip senas drakonas, pamaniau, pro kurio nagus veržiasi dumblina upė. Prisimindama žalias Bretanės girias, laukus, savo slėptuves, vos iš naujo neapsiverkiau. Ar kada nors dar juos pamatysiu?

Karietai sustojus, Žiuli tarė: „Tai *rue de Provence** – tarsi sužinojusi gatvės pavadinimą turėčiau pasijusti geriau. Nuo ilgo sėdėjimo karietoje maudė visą kūną, buvau alkana kaip vilkas, nes per pastarąsias kelias dienas valgiau gerokai mažiau, nei buvau įpratusi. Kai išlipome, atsidūriau priešais suodina namą, aukštą, siaurą, išpraustą tarp kitų tokių pačių pastatų.

Tuomet iš pastato išbėgo graži jauna moteris, stubbinamai panaši į Žiuli.

– Sara, vaikelio mano! – ji išbučiavo man skruostus, vos neuždusindama kvapniu rožių aliejumi, kad net užsikosėjau. Moters mėlynos akys spindėjo, tik jų mėlis buvo tamsesnis nei Žiuli akių, o plaukai, žemai susukti į šinjoną, buvo rausvo aukso spalvos. – Ak, mieloji. Tikriausiai manęs neprisimeni, tiesa?

Žiuli, paliepusi vežikui iškelti jos daiktus, – keliaudama manęs atsivežti, buvo įsidėjusi du vidutinio dydžio lagaminus; kam jai tiek daug reikėjo? – tarė:

– Na ir kvaiša tu, Rozina. Kai ji matė tave paskutinį kartą, buvo dar kūdikis.

– Taip, žinoma. Sara, brangioji, aš tavo *tante*** Rozina. Tavo mama yra mano vyresnioji sesuo, – ji nusišypsojo.

Teta man padavė savo šiltą delną ir ėmė vestis vidun. Užgniauziau naują ašarų antplūdį. Ko jau ko, o gerumo nesitikėjau.

– Sveika atvykusi į Paryžių, – tarė ji; aš prie jos prigludau. Gal vis dėlto čia nebus taip baisu.

* Provanso gatvė (pranc.).

** Teta (pranc.).